

Rahapesu Andmebüroo tagasiside krediidasutustele

Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskipilt ning finantssanktsiooni kohaldamine aastal 2023

Piiriülese rahapesu oht on Eestis riigisiseselega võrreldes jätkuvalt märksa kõrgem. Kõrgema rahapesu riskiga olid Eestis **virtuaalvääringu teenuse pakkujad** (VASPid) ja **äriühingute teenuse pakkujad** (CSPd), pangandussektori riskitase oli keskmine. Eestis toimub välisriikides saadud **kriminaaltulu kihistamine** (*layering*), kuid digitaliseerumise tulemusena on rahapesuetappe (eriti paigutamist ja kihistamist) praktikas üha keerulisem eristada. Seda ka kelmuste puhul, mis olid 2023. aastal Eestis levinuimad eelkuriteod. 2023. aastal RABi avatud toimikutes olid jätkuvalt enamlevinud seoseks Eestiga siin avatud **kontod** või Eestis asutatud **juriidiline isik**, mida kasutati eelkõige kihistamisfaasis vara liigutamiseks. Kurjategijad eelistavad endiselt **sularaha** anonüümsuse tõttu, mida see pakub. 2023. aastal olid võrreldes eelnevate aastatega selgelt rohkem RABil pildis **sanktsioonidest kõrvalehoidumisega seotud juhtumid**.

Kuigi Eesti pangandussektori riskitase on pärast suuri rahapesuskandaale astunud maandamismeetmete tõttu oluliselt vähenenud, on riskitase endiselt keskmine, sest pankade välismaksete käive on suur ning pangakontosid kasutatakse palju kelmuse skeemides (põhjalikumalt allpool). 2023. aastal oli Eesti krediidasutustes äriühingute, kodumajapidamiste ja finantseerimisasutuste laekuvate piiriüleste maksete maht 100,4 miljardit eurot (kasv võrreldes 2022. aastaga 1,02%) ja makstavate piiriüleste maksete maht 101,2 miljardit eurot (kasv 0,14%). Kuna enamik Eesti krediidasutustest on oma kliendibaasi pärast rahapesuskandaale põhjalikult puhastanud, kasutavad kurjategijad välisriikide teenusepakkujaid. RABi analüüsitud juhtumites kasutatakse palju Leedu maksekontosid, mis viitab, et rahapesu kahtlusega raha on liikunud Leedus avatud kontodele.

Riigi võetud meetmete tõttu on VASPide turg suuresti korrastunud. Kui 2019. aasta lõpu seisuga kehtis Eestis enam kui 1200 ja 2022. aasta alguses 148 virtuaalvääringu teenuse tegevusluba, siis 2023. aasta lõpus 53. Ka VASPide hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteet on tõusnud. Siiski on sektoris rahapesu risk jätkuvalt kõrge, sest teateid saatis 2023. aastal vähem kui pool turuosalistest, järelevalvetegevus on näidanud, et VASPidel on puudujääke oma riskide hindamisel (riskihinnang ja riskiisu dokumendid ei ole kooskõlas tegelikkusega, probleeme on klientide isikusamasuse tuvastamisega) ning plokiahela analüüsifirmade andmed näitavad, et osa Eesti tegevusloaga VASPide tehingutest on jätkuvalt seotud kõrge riskiga platvormidega (*high risk exchange*). Samuti seostatakse virtuaalvääringu voogusid jätkuvalt kuritegeliku tegevusega, Eestis peamiselt pettustega. 2023. aasta lõpus Eesti tegevusluba omavate VASPide vahendatud teenuste käive oli 2023. aastal 20 miljardit eurot. 2024. aastal rakenduv regulaarne VASPide aruandlus võimaldab tulevikus sektori riskipilti veelgi paremini mõista.

CSPde risk on jätkuvalt kõrge. RAB on tuvastanud juhtumeid, kus CSPd ei rakenda kõrge riskiga, rahapesukahtlusega või sanktsiooni subjektideks olevaid kliente teenindades hoolsusmeetmeid ning on jätnud teavitamiskohustuse täitmata. Suur osa (ligi 2/3) neist pakub mitteresidentidele äriühingute teenuseid. Paljud CSPdest on „multiteenusepakkujad“ ja

pakuvad oma klientidele lisaks äriühingute teenustele ka raamatupidamis- ja nõustamisteenuseid. CSPde kogukäive on suurusjärgus 80 miljonit eurot, äriühinguteenustega seotud käive 25 miljonit eurot. Paljude CSP-de töötajate arv on väike, seda ka suure käibega teenusepakkujate puhul, mistõttu esineb risk, et nad ei suuda vajalikul määral rakendada rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmeid.

RABile saadetud välispäringute, teadete, analüüsitud juhtumite ning teiste õiguskaitseasutuste info alusel on jätkuvalt **levinuid rahapesu eelkuriteod erinevad kelmused** ning seoseks Eestiga on kelmusest saadud vara kandmine Eesti krediidasutuses avatud kontole. Kelmused on levinud kogu maailmas ning tegu ei ole Eesti eripäraga. 2023 EFECTA-s¹ nenditakse, et selgelt on täheldatav *online* kelmuste osakaalu tõus ning pettuse liikide mitmekesisustumine.

Kelmuse juhtumites oli 2023. aastal selgelt näha VASPide turu korrastumise tulemust ja riskide vähenemist. Suur osa VASP-idega seotud välispäringutest, mille õiguskaitseasutused said, puudutasid VASPe, millel pole enam Eesti tegevusluba.

Lisaks kelmustele, kuid märksa vähem, tulid 2023. aastal RABi analüüsitud juhtumites rahapesu eelkuritegudena esile maksu- ja narkokuriteod, vähem nägi RAB ebaseaduslikule majandustegevusele, omastamisele ja korruptsioonile viitavat kahtlust. Neid kuritegusid menetlevad teised õiguskaitseasutused (MTA, PPA), kuid enamasti ilma rahapesu kvalifikatsioonita.

Hoolimata elektrooniliste maksevõimaluste võidukäigust ja uutest tehnoloogiatest on **sularaha** jätkuvalt kurjategijate seas eelistatud². 2023. aastal valmis RABis analüüs „Sularahaga seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid Eestis“³, mis näitas, et võrreldes pandeemia-aastatega, on Eestis tõusnud suurte mitmete sularahaintensiivsete teenuste (valuutavahetus, investeerimiskulla müük ja hasartmänguteenused) sularahatehingute maht ja koos sellega rahapesuohu tase. Piiriüleste e-raha ja makseasutuste Eesti makseagentide sularahaga seotud maksetehingud on jätkuvalt kõrge rahapesuohuga. Osalt on riskid kandunud teistesse jurisdiktsioonidesse, eelkõige Leetu. RABile saadetud sularahateadetest on näha „sularahas“ tüpoloogiat, kus välisriigi e-raha või makseteenuse osutaja makseagenti kasutatakse vahendite sularahas väljavõtmiseks või sissepanemiseks, „sulatamine“ toimub eeskätt suunaga välisriikidest Eestisse. Sularahaintensiivsed teenusepakkujad saavad RABile väga vähe kahtluspõhiseid sularahateateid ning viitab nende teenusepakkujate haavatavusele rahapesu (ja ka terrorismi rahastamise) vaatest.

Terrorismi rahastamise vaatepunktist on Eestis endiselt kõrgeim risk **edastamise** faasis, terroristlikul eesmärgil vahendite kogumise ja kasutamise risk on madal. 2023. aastal esitati RABile märkimisväärne hulk teateid, mis puudutasid terrorismi rahastamise riski või kahtlust isiku puhul, kes ei resideeru Eestis, kuid kasutab tehingus Eesti turuosalisi. See ilmestab, et terrorismi rahastamise vastane võitlus on olemuselt rahvusvaheline ning mõnes teises riigis tegutseva isiku kohta võib vajaliku infot koguda just Eesti turuosaline.

Konkreetsetest sündmustest mõjutas terrorismi rahastamise riskipilti kõige enam **Hamasi-lisraeli konflikt**. See väljendus hoogsamas annetuste ja toetuste kogumises tsiviilisikute kaitseks konfliktipiirkonnas (mis ei ole terrorismi rahastamine), aga ka katsetes edastada vahendeid Hamasiga seotud osapooltele. Näiteks proovisid teiste riikide kodanikud ja residendid Eesti krediidasutustes avatud kontode kaudu teha (annetus)makseid Palestiina

¹ The Other Side of the Coin. European Union Financial and Economic Crime Threat Assessment (EFECTA). Europol, 2023,

<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Other%20Side%20of%20the%20Coin%20-%20Analysis%20of%20Financial%20and%20Economic%20Crime%20%28EN%29.pdf>

² **Why cash is still king. A strategic report on the use of cash by criminal groups.** Europol, 2015.

³ Sularahaga seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid Eestis. Rahapesu Andmehüüroo, 2023, <https://fiu.ee/media/955/download>.

heategevusorganisatsioonidele, meediaväljaannetele või otse Gaza sektoris asuvate isikute pangakontodele. 2023. aastal avaldas RAB lühiuuringu terroriorganisatsiooni Hamas rahastamismudelitest⁴. Hamasi-lisraeli konflikti mõju terrorismi rahastamise riskikeskkonnale on suure tõenäosusega märkimisväärne ka 2024. aastal.

Eesti terrorismi rahastamise alane haavatavus tuleneb ka avatud majanduskeskkonnast, mis võimaldab lihtsalt ettevõtteid luua. Siinkohal on oluline CSPde keskne roll terrorismi rahastamise riski indikaatorite tundmisel. Lisaks on haavatavuse tegureid asjaolu, et kuigi islamiäärmusluse rahastamist osatakse ära tunda, on üldine teadlikkus muudest rahvusvahelistest äärmuslusideoloogiatest, sealhulgas vägivaldse paremärmusluse eri vormidest, veel Eesti ühiskonnas üldiselt, aga ka turuosaliste seas madal.

Eestit, kui EL-i piiriiki ja Venemaa naabrit, mõjutab tugevalt **Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas**. Alates Vene-Ukraina täiemahulise sõja algusest 24.02.2022 oli EL seisuga 31.12.2023 vastu võtnud 12 sanktsioonipaketti, mis sisaldavad ulatuslikke finants-, majandus- ja kaubandussanktsioone, et nõrgestada Venemaa majandust ning kärpida riigi sõjapidamise võimekust. Finantssanktsiooni vaatest laienes 2023. aastal vastu võetud sanktsioonipakettidega eelkõige nende isikute ring, kelle suhtes kehtib vahendite ja majandusressursside kättesaadavaks tegemise keeld. Märkimisväärne oli ka mitme Venemaa suurema panga ja Venemaa Rahapesu Andmebüroo (*Rosfinmonitoring*) juhi sanktsiooninimekirja lisamine. Külmutatud vahendite hulk Eesti krediidasutustes ning Maksu- ja Tolliametis kasvas 2023. aastal. Kui 2023. aasta esimeses kvartalis oli külmutatud vahendeid veidi enam kui 18 miljonit eurot, siis 2023. aasta lõpuks rohkem kui 33 miljonit eurot.

2023. aasta märksõnadeks oli **sanktsioonist kõrvalehoidmine** ning **mitme sanktsiooni liigiga põimitud olukorrad**. RABile esitatud sanktsiooni teadetest (ISR) oli näha, et kohustatud isikud, aga ka riigiasutused on hakanud rohkem tähelepanu pöörama sanktsioonist kõrvalehoidumise analüüsile. Sanktsioonist kõrvalehoidumise juhtumites püütakse kasutada Eesti finantssüsteemi ja juriidilisi isikuid. RABi analüüs näitab, et maksed Venemaa ja Eesti vahel on oluliselt vähenenud ning peamised finantssanktsiooni rikkumise riskid seostuvad olukordadega, kus finantssanktsiooni subjektile tehakse kättesaadavaks mitte vahendeid (nt raha), vaid majandusressursse (nt kaupu).

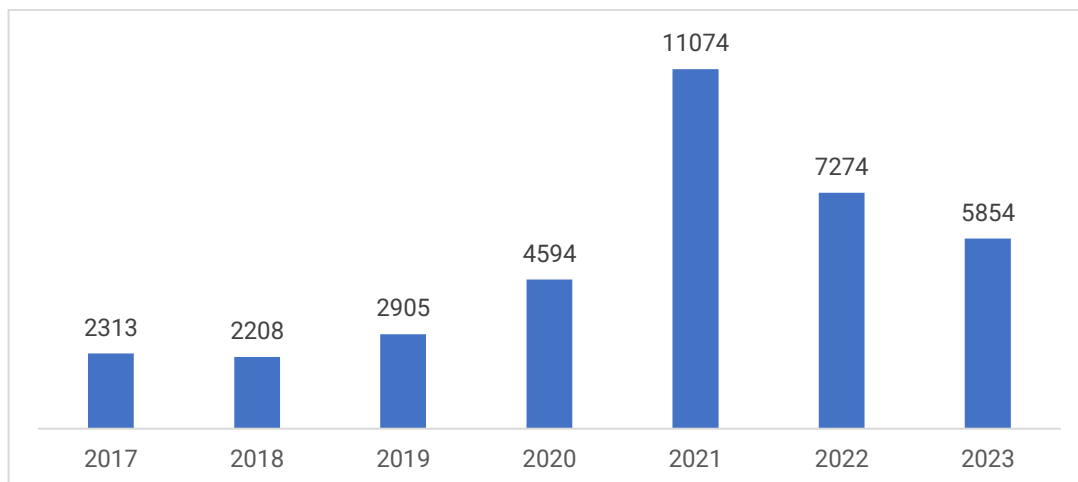
Peaasjalikult on tegu juhtumitega, kus Eesti ettevõtted jätkavad vahekehade kaudu koostööd Venemaa äripartneritega, kellega enne Ukraina sõja algust tehinguid tehti, kasutades selleks kolmandates riikides registreeritud läbipaistmatu taustaga ettevõtteid. Nimelt näidatakse kolmandates riikides registreeritud ettevõtteid selliste kaupade saajatena, mida on keelatud Venemaale viia. Tegelikuses võidakse kaup aga kolmandast riigist re-eksportida Venemaale. Kauba Venemaale viimisel, varjates seejuures kauba lõppkasutajat, võidakse rikkuda mitte ainult kauba piirangut, vaid teha majandusressursse kättesaadavaks finantssanktsiooni subjektile, rikkudes sellega finantssanktsiooni. Erinevad sanktsiooni liigid (kauba keeld, teenuse keeld ja finantssanktsioon) on omavahel tugevalt põimunud.

Ülevaade 2023. aastal saadetud teadetest

1. [Finantsinspektsiooni andmetel](#) tegutses 2023. aastal Eestis üheksa krediidasutust ja viis välisriikide krediidasutuste filiaali. 2023. aasta alguses lõpetas tegevuse üks ja aasta lõpus lisandus turule üks välisriigi krediidasutuse filiaal. Krediidasutustest teatajate arv kasvas 11-ni. **Valdava osa teadetest (99%) esitasid makseteenuseid osutavad krediidasutused (8).**

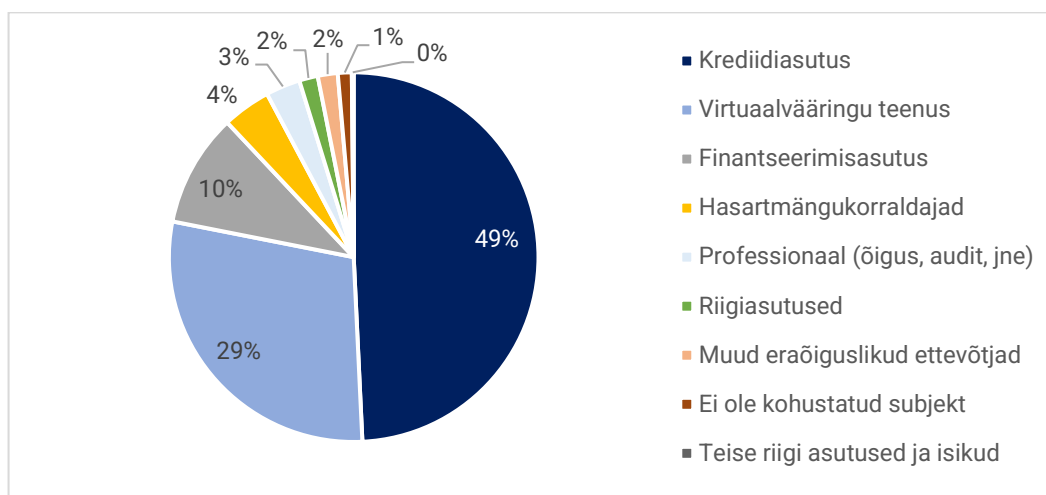
⁴ Terroriorganisatsiooni Hamas rahastamismudelid. Rahapesu Andmebüroo, 2023, <https://fiu.ee/media/1032/download>.

2. RAB sai 2023. aastal krediidasutustelt kokku **5854** teadet. Jätkus eelmisel aastal täheldatud langustrend krediidasutuste esitatud teadete üldarvus (joonis 1): võrreldes 2022. aastaga, esitati 20% vähem teateid. See on seotud ühe panga respondentasutuste kliente puudutavate teadete vähenemisega (lähemalt p-s 7).

Joonis 1. Aastatel 2017-2023 krediidasutustelt RABile saadetud teadete arv

3. Ehkki krediidasutuste teadete üldarv vähenes, korraldati eelmise aasta näitajat ehk jätkuvalt pärines krediidasutustelt ligi pool (**49%**) kõigist RABile saadetud teadetest (joonis 2). RAB sai möödunud aastal vähem teateid ka teistelt teatajagruppidelt. Kohustatud isikute seas tõusis veidi finantseerimisasutuste, hasartmängukorraldajate ja professionaalide osatähtsus teatajatena.

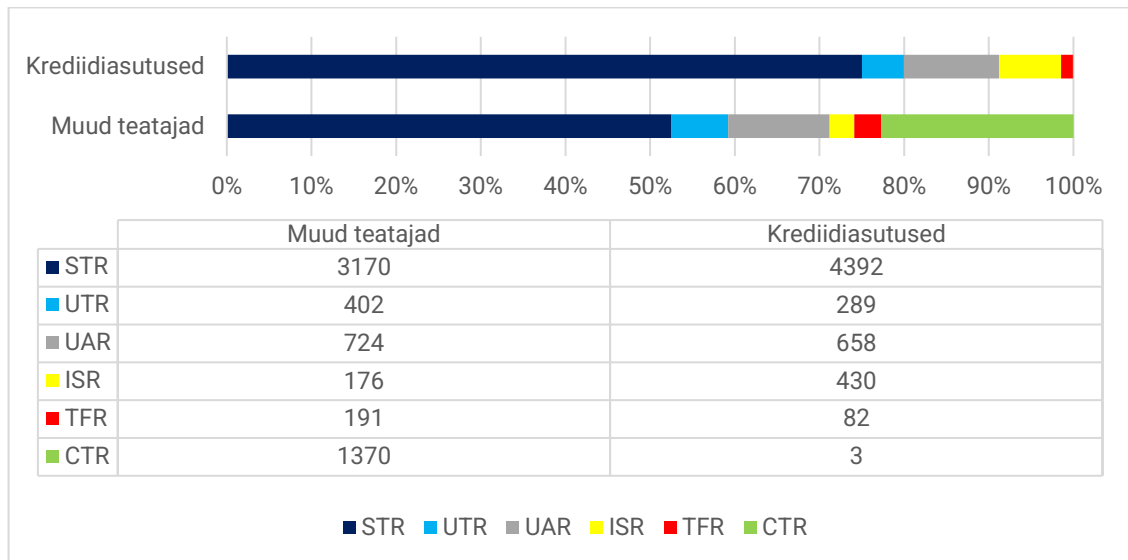
Joonis 2. 2023. aastal RABile saadetud teadete arv sektorite lõikes

4. 45% kõikidelt krediidasutustelt laekunud teadetest pärinevad ühelt pangalt, kelle osatähtsus teatajana on siiski jätkuvalt vähenenud (aasta varem esitas 63% krediidasutuste teadetest). 2023. aastal **kasvas kõigi teiste teateid esitanud krediidasutuste teadete arv märkimisväärselt**. RABi suurimate teatajate esineliku moodustasid 2023. aastal neli krediidasutust. Rohkem pankasid teatajate esikümnesse (tabel 1) ei mahtunud, veel kaks krediidasutust jäid esitatud teadete arvult teise kümnesse.

Tabel 1. 2023. aastal RABile saadetud teatajate esikümme

Teataja põhitegevusala alusel	Teadete arv
1. Krediidiasutus 1	2 652
2. Krediidiasutus 2	1 100
3. Krediidiasutus 3	1 057
4. Krediidiasutus 4	608
5. Virtuaalväeringu teenuse pakkuja 1	599
6. Finantseerimisasutus 1	557
7. Virtuaalväeringu teenuse pakkuja 2	435
8. Virtuaalväeringu teenuse pakkuja 3	384
9. Hasartmängukorraldaja 1	373
10. Virtuaalväeringu teenuse pakkuja 4	344

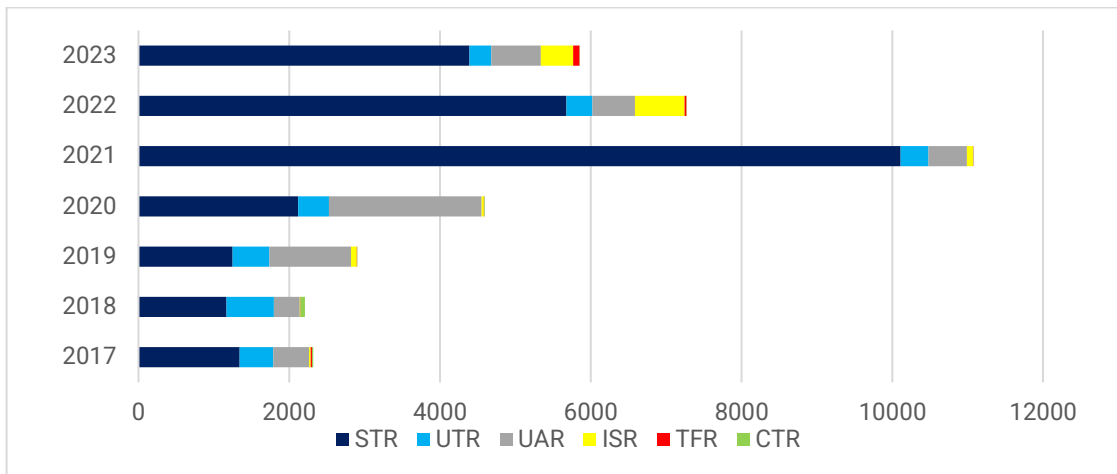
5. Teiste teatajatega võrreldes esitasid krediidiasutused 2023. aastal märgatavalt sagedamini rahapesukahtlusega (STR) ja rahvusvahelise finantssanktsiooni teateid (ISR), keskmisest mõnevõrra harvem terrorismi rahastamise kahtlusega teateid (TFR) ja ebaharilike tehingute teateid (UTR) (joonis 3). Nagu ikka, erinevad krediidiasutused teistest teatajatest 32 000 euro sularahakünnist ületavate teadete (CTR) mitteesitamise poolest, kuna neil on RahaPTSis sellekohane erand tehtud.

Joonis 3. Krediidiasutustelt ja kõigilt teistelt teatajatelt* RABile 2023. aastal saadetud teadete jagunemine teate liigi alusel

* Siin ei ole arvesse võetud XBD- ja XBR-vormis piiriüleseid teateid

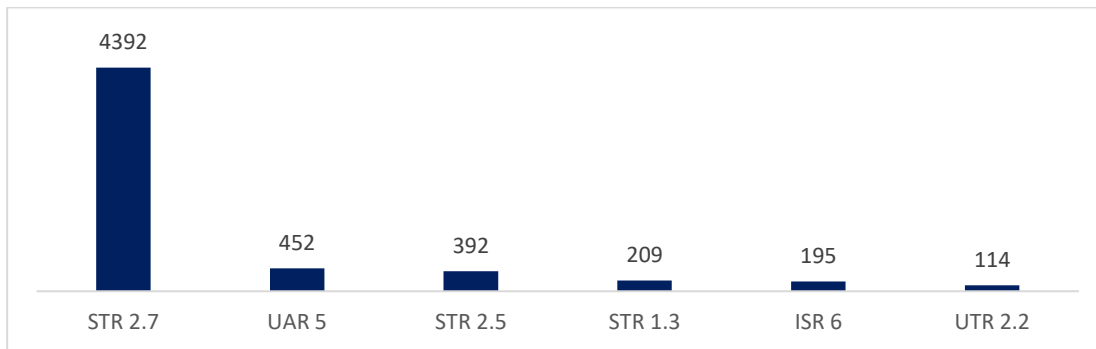
6. Varasemate aastatega võrreldes kerkis 2023. aasta andmetes esile krediidiasutuste oluliselt sagenenud TFR-tüüpi-teadete esitamine (joonis 4). STR-tüüpi teadete arvu märgatava languse, võrreldes kahe varasema aastaga, tingis ühe panga respondentasutustega seotud pettuseteadete jätkuv vähenemine.

Joonis 4. Krediidiasutuste ja kõigi teiste teatajate* 2023. aastal saadetud teadete jagunemine teate liigi alusel

* Siin ei ole arvesse võetud XBD- ja XBR-vormis piiriüleseid teateid

- Siiski oli pankade teadete seas ka 2023. aastal enim erinevaid **pettusekahtlusega teateid** (indikaator STR 2.7): üle 3400 teate (**58%** kõigist krediidiasutuse teadetest), millest üle poolte olid Eestiga nõrgalt seotud ehk puudutasid ühe panga respondentasutuste peamiselt kolmandate riikide residentidest kliente. Aasta varasemaga võrreldes vähenes indikaatoriga STR 2.7 teadete arv 31%, 2021. aasta seisuga võrreldes 64%. **Samal ajal kui respondentsuhte raames aset leidnud pettusekahtlusega tehingud on selges vähenemistrendis** (langus võrreldes 2022. aastaga ligi 54%), **on enam kui kolmandiku võrra kasvanud pankade kohalikke kliente puudutavate pettuse-teemaliste teadete arv**: 2023. aastal laekus neid RABile kokku ligi 1600.
- Nagu punktis 6 välja toodud, on sektorist saabuvate **terrorismi rahastamisele viitavate teadete arv hüppeliselt kasvanud**: kui 2021. aastal esitasid pangad kaks ja 2022. aastal 25 TFRi, siis 2023. aastal 82. Ligi 20% krediidiasutuste TFR-tüüpi teadetest puudutasid **ühisrahastusplatvormide** ning ligi 15% **hawala-sarnaste teenuste** kasutamist. Ühe panga teated näitasid suutlikkust tuvastada islamiäärmusluse kõrval ka teisi terrorismiohte, nt **vägivaldne paremäärmuslus**.
- Sagedamini saatsid pangad veel teateid indikaatoritega **UAR 5** („ebaharilikud tehingud kontrol“), **STR 2.5** („isik ei esita tehingu kohta hoolsusmeetmete täitmiseks vajalikus ulatuses selgitusi või dokumente või esitatu ei ole usutav“) ning **STR 1.3** („krediidiasutus keeldub isikuga kliendisuhtesse asumisest vastavalt RahaPTS § 42 seoses hoolsusmeetmete täitmise võimatusega“). Suhteliselt tihti teatasid pangad ka rahvusvahelisest sanktsioonist kõrvalehoidmisest (**ISR 6**) ning ebaharilikest üksiktehingutest (**UTR 2.2**) (joonis 5).

Joonis 5. 2023. a saadetud teadete puhul enim kasutatud indikaatorid

10. 2023. aastal saatsid pangad kokku 210 erinevate **sularahaindikaatoritega kahtlusepõhist** teadet. Pangad alakasutavad teatamisel sularahaindikaatoreid, sellele juhtis RAB tähelepanu ka eelmises tagasisidearuandes. RAB tuvastas, et 2023. aasta teadete sisus tõusis sularaha aspekt esile veel u 490 teates. **Pankade sularahasisuliste teadete üldarv on seega pisut kasvanud** (nii 2021. kui 2022. aastal jäi nende arv alla 700 teate aastas).
11. Krediidasutused esitasid ligi 70% kõigist RABile saadetud **ISR**-tüüpi teadetest, mis on osakaalult võrreldav 2022. aastal esitatuga. Enim esitati teateid indikaatoriga ISR 6 (rahvusvahelisest sanktsioonist kõrvalehoidmine), neist enamus oli **seotud kaubandussanktsioonide või keelatud teenuste osutamisega**. Suhteliselt palju saabus ka teateid indikaatoriga ISR 5 (muu sanktsiooni liigis toodud piirangute kohaldamine, v.a finantssanktsioon, või muu sanktsiooni liigi kohaldamise kahtlus). Sellistel juhtudel oli läbivaks teemaks **kauba- või teenusepiirangu rikkumise kahtlusega** seotud kaasused. Ülejäänud indikaatorite alt (ajendid 1-4) esitatud teadete arv vähenes aastaga oluliselt.
12. 2023. aastal teatasid krediidasutused kokku tehingutest **kogusummas üle 1,3 miljardi euro**. Teatega seonduv **keskmine summa oli 216 tuhat eurot**. See on märgatavalt tõusnud, võrreldes 2022: aastaga, mil teatega seotud keskmine summa oli 162 tuhat eurot. Jättes kõrvale arvukad pettusekahtlusega teated (STR 2.7), oli ülejäänud teadete kogusumma üle **1,2 miljardi euro** ja teatega seotud **keskmine summa ligi 494 tuhat eurot. Teadete mediaanväärtus oli siiski oluliselt madalam, 50 tuhat eurot**.
13. **4%** teadetest (**271** teadet) saadeti märkega „**kiire**“. Aasta varasemaga võrreldes langes kiirete teadete arv neljandiku võrra, sest pangad saatsid oluliselt vähem kiireid sanktsionikahtlusega teateid (ISR). Küll aga saabus 2023. aastal RABile varasemast märksa rohkem kiireid STR-tüüpi teateid⁵. Kiiretest teadetest siiski vaid viiendik omas sellist infoväärtust, et RAB suunas need edasisse analüüsi, jagas nendes sisalduvat infot uurimisasutuste või välisriikide rahapesu andmebüroodega.
14. **RAB jagas uurimisasutustega** kokku **420** krediidasutuste esitatud teates sisaldunud infot. **Süvaanalüüsi suunas RAB 284** teadet (111 STR, 82 ISR, 54 UAR, 28 UTR ja 9 TFR), need jõudsid 178 erinevasse analüüsitoimikusse. RAB jagas **välisriikide rahapesu andmebüroodega** 49 teate sisu XBD vormis, paljudel juhtudel kasutati pankade teateid ka vastustes välisriikide rahapesu andmebüroode päringutele.
15. **STR-tüüpi teadetest**, mida pangad saatsid kõige sagedamini, olid RABi juhtumianalüüsi jaoks suurema kasutusväärtusega keskmiselt u 5%, kuid seda

⁵ Kiireid STR-teateid saadeti enim indikaatoritega STR 2 (tehingute teostamisel), STR 1.3. (kliendisuhetest keeldumise hoolsusmeetmete täitmise võimatuse tõttu), STR 2.4 (rahapesukahtlus kontrol tehtava tehingu korral) ning 2.2 (isiku suhtes on varasemalt teadaolev või hoolsusmeetmete rakendamise käigus tekkinud rahapesukahtlus).

mõjutas tugevasti asjaolu, et vaid väikese osaga pettuseteadetest (indikaator STR 2.7) töötas RAB süvaanalüüsis edasi. Keskmisest märksa kasutatavamateks osutused seevastu teated indikaatoritega STR 2.1 („Rahapesukahtlus sularahatehingu korral“; 45% teadetest suunati süvaanalüüsi või jagati neis sisalduvat infot uurimisasutuste või välispartneritega), STR 2.3 („Kliendi tehingupartneri suhtes hoolsusmeetmete rakendamise käigus tekkinud rahapesukahtlus“; kasutati 29%) ja STR 2.2 („Isiku suhtes on varasemalt teadaolev või hoolsusmeetmete rakendamise käigus tekkinud rahapesukahtlus“; kasutati 29%).

16. **UAR-tüüpi teadete** info jõudis RABi teabeedastustesse keskmisest sagedamini. UAR-teadete puhul olid keskmisest suurema infoväärtusega indikaatoreid UAR 9 („Ebaharilik äritegevus“) ja UAR 2 („Ebaharilikud sularahatehingud, mis ei ole seotud isiku tavapärase majandustegevusega“) kandnud teated.
17. Pankade teateid sisaldanud **juhtumianalüüsi toimikutes** andsid 2023. aastal tooni kahtlased transiitülekanded, fiktiivsed tehingud ja laenud, mis sageli seostusid maksupettuste ja/või organiseeritud kuritegevusega. Üheksal analüüsijuhtumil olid kaubanduspõhise rahapesu tunnused. Toimikutes käsitleti kohati kahtlasi krüptotehinguid (seoses investeerimiskelmuste ning erinevates petuskeemides kasutatud VIBAN-kontodega), sagedamini aga sularahatehinguid, mida RABi analüütikud seostasid maksupettuste, organiseeritud kuritegevuse, narkokuritegevuse või kelmustega. Tihti olid juhtumianalüüsi objektiks ka nii Eestis kui välismaal tehtud kinnisvaratehingud. Rahapesu faasidest oli selgelt esil **kihistamine** (*layering*). Üha sagedamini näevad juhtumianalüütikud ka kuritegeliku tulu integreerimist majandussüsteemi, seevastu paigutamisfaasi tegevusi täheldatakse harva.
18. **Pankade teateid sisaldanud analüüsitoimikutes domineerisid oletatavate rahapesu eelkuritegudena maksukuriteod**, järgnesid kelmused (sh küberpettused). Korduvalt, kuid märksa harvem analüüsis RAB korruptsiooni, narkokuritegevuse, omastamise või ebaseadusliku majandustegevuse kahtlusega juhtumeid. Ühes olulises analüüsijuhtumis püstitas RAB nii maksu- ja narkokuritegude, relvakaubanduse, salakaubaveo kui ka dokumendi võltsimise kahtluse. Teiste seas tõusis esile ka võimalikku pankrotikuritegu puudutav analüüsijuhtum.
19. 2023. aastal seadis RAB pangakontodele **käsuspiiranguid** üheksa toimiku raames, kusjuures väga oluline roll oli 365-päevastel käsuspiirangutel. Oluline on märkida, et kolmes kaalukas käsuspiirangutega juhtumis sai RAB alginfo välisriikidelt ning ühel juhul kohalikult uurimisasutuselt. Mitmel korral reageerisid pangad omapoolsete teadetega alles pärast seda, kui RAB oli kontodele käsuspiirangud seadnud. **Seitsme juhtumi puhul pärines piirangu ajendanud teave pankadelt**, kusjuures ühes kaasuses viisid mitme panga teated notari deposiitkonto käsuspiiranguni.
20. **Pankade teated on mitmel moel RABi jaoks väärtuslikud infoallikad**: lisaks operatiivtasandi analüüsile kasutab RAB neid aktiivselt ka strateegilises ja taktikalises analüüsis (trendid, tüpoloogiad, temaatilised ja sektoripõhised riskianalüüsid).

⁶ Siiski on krediidiasutuste saadetud pettuseteaded kogumina olulised RABi taktikalise ja strateegilise analüüsi jaoks, sest aitavad tuvastada üksikjuhtumite taga olevaid suuremaid skeeme.

Teadete kvaliteet ja soovitused tulevikuks

21. Kohustatud sektorite seas on krediidasutused vaieldamatult **kõige riskiteadlikum ja sisukaimaid teateid saatev sektor**. Pankade lõikes on esitatud teadete vormiline ja sisuline kvaliteet küll ebaühtlane, kuid **teadetes kajastub üleüldine edasimineku pankade hoolsusmeetmete rakendamise praktikas**. Teadetes kirjeldatakse üksikasjalikult rakendatud hoolsusmeetmeid, vähenenud on nende juhtumite hulk, kus teadetest ilmneb, et hoolsusmeetmeid ei ole rakendatud seaduses sätestatud ulatuses.
22. **Sektori teadlikkus ja võimekus terrorismi rahastamise teemas on oluliselt tõusnud**. Rööbiti TFR-teadete arvu kasvuga on nende teadete kvaliteet liikunud tõusujoones ning valdavalt on tehingute kirjeldused selgelt struktureeritud. Umbes 10% puhul teadetest ei selgunud tehingu kirjeldusest täpsem teate esitamise põhjus. Tehingu kirjeldusest peaks tulema välja konkreetne viide või seos, mille kohaselt tegemist võib olla terrorismi rahastamisele. Osal teadetest ei selgunud teatesubjekti kliendisuhete edasine staatus. On aga kiiduväärne, et järjest enam lisavad teatajad juurde asjakohast infot avaandmete põhjal ning tuuakse välja potentsiaalseid seoseid asjakohaste organisatsioonide või konfliktipiirkondadega.
23. Pankade esitatud teadete kvaliteeti ning analüüsi ulatust on positiivselt mõjutanud **pankadevahelise infovahetuskanali aktiivne kasutamine**. Üldjuhul on selle kasutamine suunanud ka tehingu vastaspoole krediidasutust oma klienti rohkem kontrollima ning vajadusel tema suhtes täiendavaid hoolsusmeetmeid rakendama.
24. Varasemate aastatega võrreldes on **paranenud teadete vormiline kvaliteet**: vähem on teateid, kus teatega seotud isikud on sisestamata, dokumendid sidumata või vajalikud kontode väljavõtted lisamata jäetud. **Tehinguväljad on reeglina korrektselt täidetud**: kui teistest kohustatud sektoritest saabunud teadetes on keskmiselt 71%-l tehingute metaandmed esitatud, siis krediidasutuste teadetest on see näitaja 95%. Pankade lõikes on teadete vormilises kvaliteedis siiski veel küllaltki suured erinevused.
25. **70%-s krediidasutuste teadetes on käsitletud piiriüleseid tehinguid**⁷. Pankade teadetes kajastatud Eesti-siseste ja piiriüleste tehingute suhtarv märksa kõrgem, võrreldes teiste kohustatud sektoritega⁸. Sellest aspektist on pankade teated üldiselt heas **vastavuses riskikeskkonnaga**, kus peamiseks ohuks Eesti finantssüsteemile on jätkuvalt piiriülene rahapesu, sh n-ö transiitrahapesu.
26. **Jätkuvalt esineb hilinenud teatamist**. Üha sagedamini saab RAB pankadelt teateid kliendisuhete erakorralise lõpetamise kohta, mis leidis aset juba mitu kuud enne teate esitamist, kusjuures raha on kontolt erakorralisele lõpetamisele viidates ära kantud. Pankade tuntava hilinemise rahapesukahtlusest teatamisel tuvastas RAB enam kui 80 teate puhul⁹, mitte ükski neist teadetest ei jõudnud RABi juhtumianalüüsi toimikusse. Teatamisega hilinemine on tõsine probleem, sest nendes juhtumites on RABi ja uurimisasutuste võimalused operatiivseks sekkumiseks tavaliselt ammendunud.

⁷ Pankade kirjeldatud tehingutes pärinesid sissetulevad maksed esmajoones Saksamaa, Leedu, Belgia, Itaalia, Ühendkuningriigi, Hispaania, Hollandi, Prantsusmaa, Austria ja Türgi kontodelt. Teadetes kajastatud väljaminevad maksed olid suunatud põhiliselt Leedu, Ühendkuningriigi, Belgia, Saksa, Itaalia, Iirimaa, Hispaania, Soome, Läti, Prantsusmaa ja Poola finantisasutuste kontodele.

⁸ Näiteks virtuaalvääringu teenusepakujate teadetes on tehingud piiriülestena märgitud 38%-s teadetes ja finantseerimisasutustel 34%-s teadetes; ülejäänud teatajatel on piiriüleseid tehinguid puudutavate teadete osakaal veel märksa väiksem.

⁹ Siia ei arvestatud teateid, kust nähtub mahukas analüüs, sest arusaadavalt võtavad sellised analüüsid aega.

27. Paralleelselt hilinenud teatamisega on endiselt probleemiks, et **teatajad killustavad juhtumi mitme teate vahel**. Analüüs seotud isikute tegevuse kohta peaks üldjuhul olema esitama tervikuna ning ühe teatega. Killustatud teadete esitamine raskendab RABi analüüsitööd ning teadete esitamise vahele jääv ajaline vahe võib pärssida operatiivselt tegutsemist. Kui kõigi juhtumiga seotud osapoolte suhtes on hoolsusmeetmed juba kohaldatud, siis eeldab RAB teates juhtumi tervikanalüüsi. Kui hoolsusmeetmed on osa juhtumiga seotud klientide puhul veel kohaldamisel või kliendisuhete jätkamine otsustamisel, tuleks see teates igal juhul ära mainida. RAB aktsepteerib juhtumi asjaolude esitamist mitmes omavahel seostatud teates, kui juhtum on ühtaegu pakiline kui ka töömahukas.
28. Võrreldes eelmise aastaga, on **pankade ISR-teadete kvaliteet tõusnud**. RAB on pidevalt andnud tagasisidet teadete kvaliteedi kohta ja juhtinud tähelepanu puudujääkidele. Nüüdseks on pankade esitatud teated muutunud ülesehituselt loogilisemaks ja tehakse vähem vigu sanktsioonirežiimide välja toomisel. Osas teadetes jääb siiski silma nõrk kirjeldus, kust nähtub, et info paljususe tõttu ei suuda teataja eristada olulist informatsiooni.
29. Sagenenud on juhtumid, kus RAB tuvastab, et **ühes kaasuses on tegu nii kaubasanaktsiooni kui ka potentsiaalselt finantssanktsiooni rikkumisega** (nt sanktsiooni subjektile on kättesaadavaks tehtud keelatud kaup), aga krediidasutus on tuvastanud ainult potentsiaalse kaubasanaktsiooni rikkumise, mitte aga finantssanktsiooni rikkumist, kus kauba saaja või saatja on finantssanktsiooni subjektiks. RAB ootab ISRI koostajatelt ka **sügavamat analüüsi kontrolli kriteeriumi tuvastamise osas**: teataja peab analüüsima, kas sanktsiooni subjekt võib mingit ettevõtet või muud osapoolt kontrollida ning seeläbi tuleb ka selle ettevõtte või osapoolte suhtes sanktsiooni kohaldada.
30. Pangad on kõige sagedasemad **kahtluspõhiste sularahaga seotud teadete** esitajad, seda tõstis RAB esile ka 2023. aastal Balti riikide koostöös läbi viidud sularahauuringus¹⁰. Soovitame sularaha aspekti sisaldavates teadetes sellele viidata (vt ka p 10), märkides sularahaindikaatori lisaindikaatorina teate põhiindikaatorile. Samuti tuleks alati **tehingandmete plokis teha vastav märgend, kui konkreetse tehing oli sularahatehing**,
31. Krediidasutused saatsid möödunud aastal RABile ka üksikud **CTR-teated**. Sisult olid need pigem UAR-teated (põhiajend 2: „*Ebaharilikud sularahatehingud, mis ei ole seotud isiku tavapärase majandustegevusega*“). RahaPTS § 49 lõikes 3 sätestatu kohaselt peavad krediidasutused RABile teatama sularahatehingutest üle 32 000 euro vaid juhul, kui tegemist on ärisuhte-välise valuutavahetustehinguga.
32. 2023. aastal asus RAB jagama kohustatud sektoritega **tüpoloogiateateid**, mille alusmaterjal pärineb tihti pankade teadetest. Neli panka on aktiivselt reageerinud RABi avaldatud tüpoloogiateadetele¹¹, kusjuures enim on teadetes viidatud käibemaksukohustuslase numbriga Eesti äriühingute kuritarvitamise tüpoloogiale. Loodetavasti kajastub tüpoloogiateadete laiem kasutamine pankade 2024. aasta teadetes.

¹⁰ [Licit and Illicit Cash Flows in the Baltic States](#). FIU Latvia, FIU Estonia, FIU Lithuania, 2023: lk 26 p 5.2.5.

¹¹ 1TT202212 (käibemaksukohustuslasest äriühingute kuritarvitamine välismaal); 4TT202305 (kaubanduspõhine rahapesu); 7TT202309 (maksekaartide kasutamine sanktsioonist kõrvalehoidmisel).